

p. 57; de nou el 1414, p. 88; a Castella els inventaris reials parlen primerament en l'any 1500 de *clavecinarios*, *clavibórganos* i *manocordios*, i el 1503 de *cavicimbrios* i *órganos viejos*: Anglès, *La Música en la Corte de los R. Católicos*, p. 72; però naturalment sense detalls que ens ensenyin res sobre el mot ni la cosa que hi cerquem. En la Cort espanyola és des del regnat de l'Emperador que els músics d'aquesta mena prenen relleu i hi figuren amb caràcter permanent.

I llavors, ens fa a saber el Dr. Anglès que les nòmines «distinguen siempre el 'organista', encargado de la música de tecla en la iglesia, del 'tañedor de tecla', el especialista en la música profana de teclado para la música de cámara». Això sembla indicar que *tecla* era un terme d'extracció popular i profana. Conformen- 15 tam amb el que suposo trobem «músico, tañedor de tecla» en nòmines de 1544, 1545 i 1546 (id., *M. Co. Ca. V*, 72 73, 99), altres cops «músico de tecla» (1545, p. 73) o «F. de S., tañedor de tecla» (1549, p. 78)² etc.

Aquesta terminologia, on *tecla* no és nom de la barreta sinó de tot plegat, és també la que regna en les obres teòriques dels tècnics de llavors: Antonio de Cabeçón figura màxima entre els compositors del segle xvi (1566, cf. Anglès, *o. c.*, 126-7 i passim) és autor del llibre pòstum «Obras de música para tecla, arpa y vihuela» (Md. 1578); el seu deixeble V. de Henestrosa publicà el «Libro de cifra nueva para tecla, arpa y vihuela» (1557, reprod. per Anglès, *ib.*, 144ss.); el mateix any un d'igual títol de D. Ortiz; «Arte de tañer fantasía assí para tecla, como para vihuela» 30 de Fr. A. Sta. María a. 1561. I així ni més ni menys a Amèrica, on el dominicà C. de Llerena era recomanat l'any 1576 com a «muy buen latino, músico de tecla y voz, virtuoso y --» (RFE VIII, 123).

Les expressions «tañedor de tecla», «músico de te- 35 cla», «instrumentos de tecla», «obras para tecla»-paral·leles a «tañedor de vihuela» (1553, p. 81) o «músico de vihuela» (id., id.), revelen que *tecla* no era la minúscula barreta sinó l'instrument mateix, car a ningú se li acudiria de dir, p. ex., *sonatori di tasto* en italià, *musicien de touche* en francès o *keyboard harper* en anglès, o *joglar de clavilla* en el Rosselló. En efecte, Oudin, el més complet i més objectiu coneixedor del lèxic castellà d'aquell temps ens fa a saber (a. 1607, sense canvi el 1616): «tecla: clavier d'espínnette et de manicordion», o sigui 'teclat', però cuita a afegir que encara llavors «il se prend aussi pour l'espínnette mesme»; el mateix Covarrubias (1611), desmentint la seva fantàstica etimologia *tegula*, reconeix i precisa que *tecla* no és la barreta sinó «el juego del monocordio o del órgano»; i si bé ell ja posa *teclas* en plural, encara no autoritza altre ús que el col·lectiu. I observem que el mateix feia ja el nostre OPou, 36 anys abans: «les teclas: pinna, -ae».

És clar que això va conduir a aplicar el singular 35 *tecla* com a nom de cada una de les barretes, i ja apareix també amb aquest valor en el llibre del deixeble Henestrosa, que si alguns cops ja ho diu a la moderna («la tercera tecla negra ---», p. 161) encara en l'exposició fonamental s'até a l'antic ús col·lectiu: «subir y 60

descender por la tecla», «ha de començar a poner las manos en la tecla, subiendo y descendiendo en esta manera: con la mano ---». Amb aquesta ambigüitat es va continuar fins que s'inventà el neologisme *teclado* (que no apareix en cast. fins c. 1630, cat. *teclat* no DAg. ni abans del Belv.).

El mot ha restat estrany a totes les llengües d'enllà del Pirineu: 'tecla' es deia *pinna* en baix llatí, es diu *touche* en francès, *toco* o *tusto* en llengua d'oc, *tasto* en italià, al. *taste*, angl. *key*, rus *kláviš(a)*; 'teclat' és *clavier* en francès, *keyboard* en anglès. Només reapareix en portuguès, on ja l'usa a finals del S. xvi, FCardim en el *Tratado --- do Brasil*, encara en el sentit col·lectiu de 'teclat d'un clavicordi': «he este instrumento tam ligeiro que em lhe tocando se move como a tecla de hum cravo»; i la frase *tocar esta tecla* en el sentit de 'parlar d'un afer' ja es troba en la *Monarchia Lusitana* (1597).

Partint del supòsit, ja tan demostrat, que *tecla* designava primer el conjunt del teclat, i fins el total de l'instrument o caixa de música, que pogué ser el sentit primitiu, tenim com etimologia un punt de partida raonable en l'hispano-àrab *tégra* que *PAlc.* registra amb la traducció «buxeta», o sigui 'capsa de fusta, caixeta de boix' (p. 119b32): d'aquí es passava fàcilment a designar l'instrument, enclòs en una espècie de caixa de fusta, i més precisament el teclat, que també està tancat en una caixeta, més petita.

Que aquesta paraula va passar a l'ibero-romànic ens en dona una bona prova el portuguès antiquat *tecla*, que apareix ja en dos textos del segle xv, en el sentit de «armadilla para caçar aves» (doncs també a manera de gàbia o caps): Moraes trobava «armar pedra ou vara, ou tecla ou laço» en un doc. de c. 1475, i Machado ja en el *Livro Vermelho* d'Afonso V (1528-81): «qualquer que armar pedra ou tecla ou laço, pague por cada uña armadilha dos-cem reis da cadea». El canvi de *r* en *l* està en regla en els arabismes (*BDC* xxiv, 75-76), i no solament en castellà pot ser també una ultracorrecció merament romànica, sinó que en portuguès una -*cl-* apunta clarament a un arabisme en -*kr-*; perquè el grup *cl* originari allí es canvia forçosament en *cr*.

Podria sorprendre que un mot així provinguí de l'àrab? Justament és sabut el gran paper que feren els moriscos i moros hispànics en el descabdellament de la música peninsular, i d'altra banda els arabismes pululaven en el parlar dels cristians d'Andalusia, de l'Algarve i del P. Val., regions que junt amb tota la Corona d'Aragó constituïen el més gran focus de la música hispana en aquell temps. Fr. Juan Bermudo, un dels primers teòrics musicals del Renaixement, era fill d'Ècija, i va publicar a Osuna i a Granada els seus tractats de 1549, 1550 i 1555 (Anglès, *Cat. de la Expos. Hist. d. l. Mús. Esp.*, p. 65).

I parlant del Príncep Juan de Àustria ens diu Fz. de Oviedo el 1546: «en su cámara havia un claviórgano, que fue el primero que en España se vido, y lo hizo un gran maestro moro de Çaragoza de Aragón, llamado Moferez, que yo conocí»: encara